
Generálporučík Ing. Imrich Andrejčák

K NIEKTORÝM ASPEKTOM OBRANY ČSFR

Z iniciatívy velenia Vojenskej akadémie Brno a pod záštitou MO ČSFR sa uskutočnila dňa 29. - 30. 1. 1992 konferencia na pôde VA Brno na tému **"OBRANA ČSFR"**.

Treba oceniť snahu rektora a velenia VA Brno usporiadať takúto konferenciu. Myslím si, že pri koncipovaní scenára konferencie bol zvolený optimálny variánt. Prvý deň konferencie, ako deň "verejný", sa predpokladal vykonať za účasti poslancov FZ, ČNR, SNR a predstaviteľov tlače. Druhý deň konferencie, ako deň prerokúvania odborných otázok, bol plánovaný ako uzavreté rokovanie. To umožňovalo otvoriť priestor pre polemiku a hľadanie optimálnych východísk.

Treba oceniť skutočnosť, že organizátori prijali organizačné aj technické opatrenia a umožnili v príslušných priestoroch sledovať priebeh konferencie oveľa širšiemu okruhu záujemcov, než boli účastníci konferencie v konferenčnej sále.

V úvodnom vystúpení NGŠ - NMO, ktoré z dôvodu jeho nemoci predniesol 1. zástupca genpor. Ing. Ducháček, boli objasnené vojenskopolitické aspekty obrany ČSFR. Toto

vystúpenie bolo vyjadrením oficiálneho stanoviska velenia Československej armády k tejto oblasti.

Za zmienku stojí poznamenať, že velenie ČSA hodnotí zmeny v politickej situácii v Európe ako nezvratné a pozitívne. Za posledné dva roky k nim patria - prechod od bipolárnej, blokovej politiky medzi Východom a Západom k multilaterálnemu demokratickému systému bezpečnostným vzťahov, rozpad Varšavskej zmluvy a RVHP, zjednotenie Nemecka, ako aj prvý krok k transformácii NATO.

Rozpadol sa Sovietsky sväz, vytvorilo sa problematické a z dnešného pohľadu nestabilné Spoločenstvo nezávislých štátov (SNŠ). Pokračovalo znižovanie počtov ozbrojených síl a v rámci KBSE začali vznikať inštitúcie na riešenie bezpečnostných otázok.

Dynamika a častokrát nepredvídateľné zmeny v tomto vývoji nás preto nútia novo pristupovať k hodnoteniu uvedených trendov, ktorých dopady majú bezprostredný vplyv na formovanie novej bezpečnostnej politiky európskych štátov, vrátane ČSFR.

O ktoré negatívne faktory a bezpečnostné riziká predovšetkým ide?

Európsky región je ohraničený stabilizujúcim a upevňujúcim sa systémom bezpečnosti garantovaným Severoatlantickým paktom, Európskym spoločenstvom, Západoeurópskou úniou a na druhej - východnej strane ťažko predvídateľným spoločenskopolitickým a ekonomickým pohybom v jednotlivých štátoch bývalého Sovietskeho zväzu. Inými slovami - relatívna rovnováha síl, ktorá jestvovala v európskom blokovom usporiadaní už neplatí a spoľahlivá protieskalačná sieť medzištátnych vzťahov na poli bezpečnosti však nebola doposiaľ vytvorená.

Novým faktorom, ktorý bude významne ovplyvňovať európsky bezpečnostný vývoj a postavenie štátov v strednej Európe, je zjednotené Nemecko - náš bezprostredný sused.

Je zrejmé, že sa Nemecko už teraz stáva najvýznamnejšou ekonomickou a politickou mocnosťou. Prudko rastie jeho vplyv nielen v krajinách s ním bezprostredne susediacich - teda i v ČSFR, ale tiež v južnej a východnej Európe.

Najvýraznejšie sa na tejto tendencii podieľa mohutný hospodársky potenciál SRN, disponujúci rozsiahlymi finančnými zdrojmi, moderným priemyslom a vyspelou technologickou a vedeckotechnickou základňou.

Za jedno z hlavných potenciálnych rizík, ktoré môže bezprostredne ohroziť bezpečnosť v Európe, považujeme mimoriadne zložitý vývoj v bývalom Sovietskom zväze.

Je zrejmé, a terajšia situácia to potvrdzuje, že rozpad ZSSR smeruje k novému rozdeleniu politických síl v jednotlivých republikách. Zrejme podnieti rôzne spoločenské kruhy na intenzívnejšie využívanie prvkov nacionalizmu pri presadzovaní partikulárnych záujmov. Objektívna nerovnováha ekonomických potenciálov, rozdielnosť geopolitických podmienok a rad ďalších faktorov sa pri uplatňovaní špecifických záujmov jednotlivých republík môžu stať zdrojom napätia a vnútorných ozbrojených konfliktov.

Už dnes vývoj v novovytvorenom Spoločenstve nezávislých štátov ukazuje, že na okraji Ruska môže vzniknúť prstenec národných štátov s ťažko vypočítateľnou vnútornou i zahraničnou politikou, v ktorých najmä v počiatočnom období budú prevládať prvky nacionalizmu.

Sme svedkami toho, že nové SNS zatiaľ hľadá riešenie otázok kompetencií medzi celkom a jednotlivými republikami vo všetkých oblastiach. Jedným zo závažných faktorov, ktorý zásadne ovplyvňuje vytváranie nového Spoločenstva nezávislých republík je neexistencia reálnej a dlhodobej ekonomickej koncepcie, ktorá by zastavila hospodársky úpadok spoločnosti. Zatiaľ parafovaná zmluva o hospodárskej spolupráci jednotlivých republík túto koncepciu nemôže nahradiť. Jej plnenie bude veľmi zložitým a ťažkým procesom, ktorého úspech dnes nemožno zaručiť.

Situáciu sťažujú tiež tradičné rozpory medzi Ruskom a Ukrajinou, silnejúci vplyv islámu v stredoázijských republikách a v neposlednom rade i problémy spojené s ozbrojenými silami Spoločenstva.

Ukazuje sa, že proces transformácie ozbrojených síl niekdajšieho ZSSR na podmienky

nového štátoprávneho usporiadania a predovšetkým vynútená delimitácia právomocí v otázkach velenia a disponovania strategickými jadrovými zbraňami predstavujú nezávažnejšie riziká nielen budúceho vývoja SNS, ale i európskej a svetovej bezpečnosti.

Konštatovanie, že súčasný vývoj v Európe neprináša so sebou iba pozitívne tendencie, potvrdzuje vnútropolitická kríza v Juhoslávii.

Nemožno vylúčiť, že v Juhoslávii dôjde i napriek opatreniam OSN k obnoveniu, či lepšie povedané k pokračovaniu občianskej vojny, najmä v súvislosti s otázkou nového vymedzenia štátnych hraníc, ako i potrebou riešiť požiadavky národnostných menšín. Hrozba tohto rizika sa však netýka iba Juhoslávie, ale tiež celej oblasti Balkánu. Nemožno totiž vylúčiť, že s rozpadom juhoslávскеj federácie dôjde k akejsi "retazovej" reakcii. Už teraz niektoré štáty vyhlasujú voči jednotlivým juhoslávskym republikám svoje politické požiadavky a územné nároky.

Zdánlivo mimo rámca doposiaľ hodnotených otázok by sa mohla javiť problematika vzťahov medzi priemyslovým Severom a chudobným Juhom.

Všeobecne povedané - tradičné rozdelenie sveta na Západ a Východ postupne mizne. Prenáša sa v globálnom meradle na rozpor medzi Severom a juhom, obsahujúcim rad bezpečnostných rizík pre svetový i európsky vývoj.

Oficiálne štatistiky jednoznačne ukazujú, že rozvojové štáty Juhu sú dnes hlavným odbytkom pre výrobcov zbraní a bojovej techniky priemyslovo vyspelých štátov Severu, ale tiež ich čoraz väčším producentom. Tým sa v nich nielen zvyšuje politická, ekonomická a vojenská labilita, ale súčasne sa oslabuje bezpečnosť i v ostatných svetových regiónoch.

Treba sa tiež dôsledne pripraviť na boj s medzinárodným terorizmom a obchodom s narkotikami, predovšetkým z krajín chudobného Juhu, čo doposiaľ nepatrilo medzi dôležité prvky našej bezpečnostnej politiky.

Jedným z rozhodujúcich dokumentov, okrem Československej vojenskej doktríny, ktorý je vyjadrením suverenity ČSFR, je Radou obrany štátu prijatá Komplexná stratégia obrany krajiny (7. schôdza ROŠ dňa 13. decembra 1991).

Komplexná stratégia obrany ČSFR plne vychádza z prijatej Československej vojenskej doktríny, ktorá zaväzuje ozbrojené sily zabezpečiť obranu suverenity ČSFR a nedotknuteľnosti jej hraníc proti ohrozeniu z ktoréhokolvek smeru.

Na formulovanie tejto stratégie má základnú prioritu zahraničná politika štátu, ktorá je založená na demokratických princípoch, totožných s demokratickými princípmi západoeurópskych štátov, USA a Kanady.

Zmyslom Komplexnej stratégie je vyhodnotiť varianty možných vojenských i iných ohrození bezpečnosti štátu a navrhnúť zodpovedajúce spôsoby použitia ozbrojených síl ČSFR a opatrení na vytvorenie fungujúceho systému obrany.

V prijatej Komplexnej stratégii obrany krajiny sa konštatuje, že ako každá iná krajina v Európe a vo svete hľadá i dnešné ČSFR optimálne cesty na zaistenie svojej bezpečnosti v nových podmienkach.

V dôsledku vývoja posledných dvoch rokov sa podľa nášho názoru stredná a východná Európa ocitla v určitej strategickej izolácii. Miznú doterajšie aliančné väzby na Východ a nové so západnými štátmi tohto regiónu sa zatiaľ nemôžu realizovať. Celoeurópske bezpečnostné štruktúry sa len teraz rodia a neprešli zatiaľ previerkou vo forme úspešného riešenia konkrétnych prípadov ohrozenia bezpečnosti. Zároveň sa stretávame s radom rizík, najmä nevojenských, predstavujúcich závažné problémy nielen pre Česko-Slovensko, ale i pre ďalšie štáty strednej a východnej Európy a celý kontinent.

Riešenie nevidíme vo vyhlásení neutrality ani vo vytváraní nejakého nového vojenského zoskupenia či bloku v našom regióne. Chceme maximálne využiť existujúce bezpečnostné mechanizmy. Sme presvedčení, že bezpečnosť Česko-Slovenska môže byť trvale zabezpečená predovšetkým v celoeurópskom rámci.

Pokusím sa charakterizovať čs. prístup k hlavným bezpečnostným mechanizmom z hľadiska ich možností.

NATO predstavuje najmocnejšiu koncentráciu najlepšie vybavených ozbrojených síl na svete. V dôsledku toho je významným faktorom európskej stability. To vyplýva zo skutočnosti, že jeho členmi sú tri svetové jadrové mocnosti a zjednotené Nemecko, ktoré disponuje najväčším konvenčným potenciálom v strede Európy. Rozhodujúce je ale to, že jednotiacim prvkom aliancie sú demokratické princípy a štruktúry.

NATO sa dnes všeobecne pokladá za jediný efektívny a fungujúci nástroj vojenskej bezpečnosti v Európe. Pre členské štáty je spoľahlivou a vyskúšanou zárukou národnej bezpečnosti. Tým, že je významným faktorom stability v Európe, i napriek tomu, že je jej pôsobnosť geopoliticky a teritoriálne obmedzená, plní v tejto dobe v systéme európskej bezpečnosti nezastupiteľnú funkciu.

Dôležitým mechanizmom integrovanej bezpečnostnej politiky je Západoeurópska únia (ZEU), ktorá má štatutárne predpoklady, aby sa stala univerzálnym nástrojom kolektívnej bezpečnosti tak z hľadiska možnosti rozširovať členskú základňu, ako i vzhľadom na teritoriálnu pôsobnosť.

Najväčšie nádeje vkladá Česko-Slovensko do vytvorenia celoeurópskych bezpečnostných štruktúr v rámci KBSE, podobne ako väčšina, ak nie všetky európske štáty stojace mimo NATO. Je to zrejme tým, že sú z rôznych dôvodov odkázané predovšetkým samy na seba a hľadajú spoločné útočisko pred možným ohrozením. Štáty NATO takúto potrebu pocitujú len z hľadiska celoeurópskej zodpovednosti. Pritom zdôrazňujeme, že KBSE nechápeme ako konkurenciu alebo náhradu za NATO, ale ako mechanizmus, pôsobiaci paralelne. Tento mechanizmus však vyžaduje zdokonalenie, ako to potvrdzujú skúsenosti z juhoslávského konfliktu.

Súčasná obdoba je okrem iného charakteristická rozdielnymi tempami a úrovňou prebiehajúcich zmien vo vojenskopolitických uskupeniach a vo vnútropolitickej, ekonomickej a vojenskej situácii jednotlivých štátov európskeho regiónu. Pokiaľ budú jestvovať štáty ako subjekty medzinárodného práva a budú disponovať vojenským potenciálom, nemožno vylúčiť určité bezpečnostné riziká.

I napriek tomu, že ČSFR nepovažuje žiadny štát za svojho potenciálneho protivníka a nikto ju priamo neohrozuje, je nevyhnutné vychádzať z hypotéz možného vojenskopolitického vývoja v Európe a vo svete, ako i z historických skúseností.

V súlade s analýzou súčasného stavu a vývoja medzinárodnej situácie a charakteru prípadnej vojny v Európe možno špecifikovať rôzne varianty ohrozenia. Pritom treba uvažovať o každom takom variante, ktorý nemožno s istotou vylúčiť.

Z vojenských ohrození možno charakterizovať:

♦ Lokálny konflikt, ktorý sa vyznačuje obmedzenými cieľmi agresora. Spravidla je ohraničený priestorovo na ovládnutie časti územia napadnutého štátu. Hlavnými príčinami lokálnych konfliktov môže byť spochybnenie jestvujúcich štátnych hraníc a národnostné napätie.

♦ V podmienkach Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky jestvuje niekoľko variantov možných lokálnych alebo regionálnych konfliktov, ak sa extrémne politické sily v niektorých susedných štátoch vymknú z kontroly demokratických vlád.

♦ Regionálny konflikt môže vzniknúť podobne ako lokálny konflikt. Regionálny konflikt sa od lokálneho líši tým, že môže zasiahnuť územie niekoľkých štátov. ČSFR môže byť do konfliktu vtiahnutá alebo bude riešiť niektorú z foriem nevojenského ohrozenia.

♦ Lokálny a regionálny konflikt môže za súčasnej situácie v Európe eskalovať na konflikt globálny.

♦ Globálny konflikt charakterizuje vojnové stretnutie veľmocí. Vedie sa s rozhodujúcimi cieľmi s použitím zbraní hromadného ničenia alebo s konvenčnými zbraňami.

♦ Z hľadiska celoeurópskej bezpečnosti treba brať do úvahy i možnosť vzniku globálneho

konfliktu Juh - Sever. Táto možnosť vyplýva zo zložitosti súčasného nerovnomerného hospodárskeho vývoja vyspelého Severu a ekonomicky zaostávajúceho Juhu a ďalej z rozdielov náboženských. Tieto rozdiely a vytvárané mocenské centrály v blízkovýchodnej i ázijskej oblasti môžu byť príčinou vojnového konfliktu.

♦ Nevojenské ohrozenia možno charakterizovať ako krízové situácie, ktoré vyžadujú predom pripravenú a organizovanú spoluúčasť určitých vyčlenených častí ozbrojených síl v rámci opatrení, pripravených inými rezortmi štátnej správy.

Komplexná stratégia obrany štátu je koncentrovaným vyjadrením základných úloh, opatrení a zásad podielu jednotlivých rezortov na prípravu štátu na obranu. Preto v procese jej vypracovania bola úzka súčinnosť celého radu rezortov federálnych aj republikových. Obsahuje:

- zásady výstavby, prípravy a použitia ozbrojených síl a ostatných súčastí branného systému,
- charakteristiku a hlavné zásady prípravy ľudských zdrojov obrany štátu,
- charakteristiku súčasného stavu a efektívnosti výzbroja, materiálnotechnického potenciálu štátu a možné smery ďalšieho rozvoja týchto faktorov v závislosti od ekonomických možností štátu,
- úlohy hospodárskej mobilizácie a operačnej prípravy štátneho územia,
- rozvoj systému riadenia obrany a legislatívne zabezpečenie obrany štátu.

Ekonomická náročnosť realizácie Komplexnej stratégie obrany ČSFR sa dostáva do rozporu s ekonomickými možnosťami štátu. Na jednej strane výkonnosť ekonomiky ČSFR vyžaduje prispôbovať náklady na obranu v prijateľnej relácii k predpokládanej tvorbe hrubého domáceho produktu. Na druhej strane vysoká ekonomická náročnosť Komplexnej stratégie obrany ČSFR je daná prijatou vojenskou doktrínou.

Ekonomické zabezpečenie obrany ČSFR je náročné i pri vytváraní početne menšej, ale modernejšej armády s dostatočným bojovým potenciálom. Výstavba takejto armády je podmienkou integrácie s Európskymi spoločenstvami vrátane pridruženia k NATO. ČSFR nesie zodpovednosť nielen za svoju bezpečnosť, ale s ostatnými krajinami i za erópsky kontinent. Z toho vyplýva povinnosť zúčastniť sa na všetkých aktivitách zabezpečujúcich mier v Európe a porovnateľným podielom udržiavať pripravenosť svojich ozbrojených síl.

Na realizáciu Československej vojenskej doktríny a Komplexnej stratégie obrany krajiny sa nemôžeme dívať ako na súhrn požiadaviek ozbrojených síl voči spoločnosti.

Vytýčenie úloh a potrieb štátu sú svojím spôsobom ciele, ku ktorým musia byť záväzné všetky rezorty v štáte, k nim musia pripravovať a vytvárať podmienky, aby sa ciele naplnili. Taktiež sú tieto základné dokumenty stále podrobované kritickej analýze a budú v budúcnosti podľa reálnej situácie upresňované.

Zložitou oblasťou bude v našich podmienkach vytvorenie ekonomického prostredia, ktoré umožní realizáciu záverov uvedených dokumentov.

Súčasný reálny stav ekonomického zabezpečenia výstavby a činnosti ČSA (vo význame zabezpečenia najmä objemu finančných zdrojov potrebných na výstavbu a činnosť ČSA) možno hodnotiť ako výnimočný.

Československá armáda sa teraz nachádza v nezávideniahodnej situácii. Na jednej strane stoja požiadavky obrannej vojenskej doktríny, a na druhej strane na transformáciu na modernú, profesionalizovanú a menej početnú armádu nie je dostatok prostriedkov.

Domnievam sa, že v súčasnosti ani v blízkej budúcnosti s veľkou pravdepodobnosťou nedôjde ku zmene vonkajších podmienok v okolí systému ekonomiky armády, ktorá by viedla k zmierneniu napätia medzi požiadavkami a reálnymi možnosťami ekonomického zabezpečenia obrany.

Z nášho hľadiska preto považujeme za potrebné na riešenie problému ekonomického zabezpečenia za súčasnej situácie hľadať možnosti vo vnútri daného systému. Tento fakt

nemožno chápať ako rezignáciu na deklarovanie oprávnených potrieb obrany vychádzajúcich z obrannej vojenskej doktríny, ale ako rešpektovanie reálnej ekonomickej situácie.

Práve na tomto základe je veľmi dôležité (ako to odznelo v ekonomickom bloku konferencie), dodržať princíp ekonomickej efektívnosti využitia vyčlenených zdrojov a prostriedkov.

Princíp ekonomickej efektívnosti hospodárenia s pridelenými zdrojmi a prostriedkami je problémom, riešenie ktorého je v centre pozornosti ekonómov, zaoberajúcich sa činnosťou obranného sektoru už mnoho rokov, doposiaľ bez jednoznačných výsledkov (ako sami hodnotia i odborníci na Západe). Podstata problému spočíva vo voľbe kritérií. Kritériá efektívnosti vojenského využitia finančných zdrojov totiž nespočívajú v ekonomickej oblasti v tom zmysle, ako ekonomickú efektívnosť bežne chápeme. V porovnaní s inými spoločenskými účelmi sú investície do obranného potenciálu vždy neefektívne. Akékoľvek rozhodnutie vynaložiť príslušné čiastky do sféry obranyschopnosti je rozhodnutím motivovaným zväčša politicky, čiastočne technicky, ale nie ekonomicky. Ide o zníženie potenciálu možného protivníka a odvrátenie prípadných konfliktov. Hodnotiť takto definovanú veličinu inak ako slovné možno veľmi ťažko. Chýbajú na to zodpovedajúcim spôsobom konštruované kritériá a je otázka, či toho je schopná iba ekonomická veda. Jednoduchší bude asi kombinovaný spôsob, ktorý predpokladá účasť odborníkov tak z oblasti ekonomického zabezpečenia Československej armády, ako i z oblasti operačného umenia, stratégie, taktiky a rôznych technických oborov, prírodných i sociálnych vied.

Osobitne významne v priebehu konferencie odzneli otázky dopadu súčasnej ekonomickej situácie na oblasť VTZ. V presvedčivom vystúpení náčelníka HS VTZ genmjr. Ing. Baráka aj v rade ďalších diskutujúcich odznela vážna obava z dôsledkov poklesu úrovne zabezpečenia VTZ. V posledných rokoch v dôsledku zníženia vojenského rozpočtu došlo k podstatnému zníženiu výzbrojno-technického potenciálu, obmedzeniu možností zabezpečenia ČSA súčasnou výzbrojou a technikou a dochádza postupne ku kritickému stavu v udrzaní bojaskopnosti súčasnej výzbroje a techniky.

Záverečný blok konferencie, ktorý bol venovaný sociálne-humanitárnym aspektom obrany ČSFR a výstavby ČSA, potvrdil jeho vážnosť v celom systéme činiteľov obrany. Výstižne to vyjadril NSHV - NMO PhDr. Rašek, keď upozornil, že uvažovať o príprave na moderne poňatú obranu suverenného štátu znamená urobiť súčasťou vojenského myslenia a vojenskostrategických príprav poznanie a ovplyvnenie ľudského potenciálu a jeho zdrojov. Vyžaduje to predovšetkým strategicky vedenú analýzu ľudského potenciálu a jeho základných zložiek (potenciálu zdravia a fyzickej schopnosti, kvalifikačného a umného potenciálu, potenciálu hodnotovej orientácie, najmä vôle a motivácie na obranu a iné).

S analýzou ľudského potenciálu obrany úzko súvisí modernizácia vojenskostrategického a operačného myslenia, ktoré je dnes nemysliteľné bez toho, aby sa jeho súčasťou nestali meritórne oblasti spoločenskovedného myslenia.

Myslím si, že táto donedávna podceňovaná oblasť si vyžaduje rozsiahlejšie konanie a stane sa predmetom širokej diskusie aj na stránkach Vojenských rozhľadov.

Dá sa konštatovať, že priebeh konferencie ukázal jednotu účastníkov v tom, že riešiť otázky obrany ČSFR ako suverenného štátu je mimoriadne naliehavá potreba. Ukázalo sa, že táto otázka v celej svojej šírke je predmetom hlbokého záujmu nielen FMO a GŠ ČSA, ale aj operačných stupňov velenia, vojenských vysokých škôl a celej vojensko-vedeckej fronty. Kladom konferencie bola skutočnosť, že črtou konferencie nebol plač nad málo priaznivými ekonomickými podmienkami, ale úporná snaha hľadať v tejto neutešenej situácii riešenie.

Na vážnosti, ale aj efektu získala konferencia účasťou poslancov ČNR a SNR, žiaľ účasť predstaviteľov FZ ČSFR a úradu vlády sa nepodarilo zabezpečiť.

Zreteľne z konferencie vyznieval pocit osamelosti príslušníkov ČSA, že otázkami obrany štátu sa vlastne zaoberajú len príslušníci armády, že nepocitujú politický tlak zákonodárnych zborov a politických síl na to, ako ubrániť suverenitu, ale cítia ich tlak len na javové stránky ČSA na verejnosti.